

Nacionalno-domoljubno pjesništvo Petra Preradovića

Dragić, Luka

Undergraduate thesis / Završni rad

2018

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:142:045747>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-29**

FILOZOFSKI FAKULTET
SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU

Repository / Repozitorij:

[FFOS-repository - Repository of the Faculty of Humanities and Social Sciences Osijek](#)

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku
Filozofski fakultet Osijek
Jednopedmetni studij hrvatskog jezika i književnosti

Luka Dragić

Nacionalno-domoljubno pjesništvo Petra Preradovića

Završni rad

Mentorica: doc. dr. sc. Dubravka Brunčić

Osijek, 2018.

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku
Filozofski fakultet Osijek
Katedra za hrvatsku književnost
Jednopedmetni studij hrvatskog jezika i književnosti

Luka Dragić

Nacionalno-domoljubno pjesništvo Petra Preradovića

Završni rad

Znanstveno područje humanističkih znanosti, polje filologija, grana kroatistika

Mentorica: doc. dr. sc. Dubravka Brunčić

Osijek, 2018.

Sažetak: U radu se donosi uvid u pjesnički opus hrvatskoga književnika Petra Preradovića s naglaskom na nacionalno-domoljubnoj tematici koju je pjesnik kao jednu od najčešćih tema njegovao u godinama svojega književnoga djelovanja. Kao jednomu od ključnih hrvatskih romantičara prikazuje se njegova pjesnička uloga u središnjemu dijelu 19. stoljeća. Nadalje se analiziraju i interpretiraju pjesnikove najznačajnije nacionalno-domoljubne pjesme kroz motive i elemente kojima je tvorena svaka od njih, a svojstveni su razdoblju hrvatskoga romantizma. Sukladno tomu naglašava se nacionalno-domoljubno pjesništvo kao ondašnje najzastupljenije i najprodornije književno sredstvo kojim se pjesnik Preradović smjestio među najvrsnije hrvatske stihotvorce i domoljube. Na kraju rada donosi se zaključak o Petru Preradoviću kao jednomu od najznačajnijih romantičara koji je stihom nastojao probuditi nacionalnu svijest u hrvatskoga naroda.

Ključne riječi: Petar Preradović, nacionalno-domoljubna tematika, pjesništvo, hrvatski romantizam

1. Uvod

U ovome se radu nastoji iznijeti i interpretirati nacionalno-domoljubno pjesništvo hrvatskoga romantičarskog pjesnika Petra Preradovića kao središnja tema. Najprije se donosi književnopovijesna recepcija Preradovićeve pjesništva, uz recepciju njega samoga kao jednoga od najznačajnijih liričara 19. stoljeća, nakon čega slijedi poglavlje o naciji i nacionalnome identitetu, pojmovima koji su važni u kontekstu Preradovićeve vremena i ondašnje političko-kulturne situacije na hrvatskim prostorima. Potom slijedi najopsežniji dio rada, a on se tiče motiva i obilježja romantizma koji se susreću u odabranim, važnijim Preradovićevim pjesmama s nacionalno-domoljubnom tematikom. Tu se kao najčešća i najsnažnija obilježja pjesnikovih domoljubnih pjesama daju izdvojiti jezik kao simbol nacionalnoga identiteta, kolektiv kao nacionalna snaga, veličanje slavne prošlosti te povratak majci domovini s alegorijskim tumačenjem. Svaka je teza o spomenutim obilježjima i motivima u tih pet potpoglavlja potkrijepljena odgovarajućim stihovima iz Preradovićevih najznačajnijih domoljubnih pjesama. Na samome kraju rada donosi se zaključna riječ o Petru Preradoviću kao nacionalnome velikanu koji je svojim pjesničkim opusom, osobito onim nacionalno-domoljubnim, doprinio hrvatskim nacionalno-integracijskim procesima te osigurao sebi zavidno mjesto u hrvatskoj književnoj povijesti.

Kao temeljni izvori podataka o pjesniku Preradoviću u tvorbi ovoga rada poslužili su najopsežniji rad o njemu, studija Branka Vodnika *Petar Preradović*, zatim mnogi književnopovijesni pregledi poznatih hrvatskih povjesničara književnosti (C. Milanja, D. Jelčić, M. Šicel i dr.), kritički pregled A. D. Smitha *Nacionalizam i modernizam* te naslovi iz stručne literature kao što su *Domorodstvo i europejstvo* Mirka Tomasovića, *Uvod u romantizam* Marijana Bobinca, *Stilske formacije* Aleksandra Flakera i *Kompozicija lirske pjesme* Josipa Užarevića.

2. Književnopovijesna recepcija pjesništva Petra Preradovića

Pjesnik Petar Preradović (1818. – 1872.) u književnosti se javio u razdoblju romantizma, započevši svoj književni rad na njemačkome, a potom na hrvatskome jeziku. U godini izlaska Mažuranićeva *Smail-age Čengića* pojavljuje se i prva lirski zbirka Petra Preradovića pod naslovom *Pervenci* (1846.). Njome, te zbirkom *Nove pjesme* (1851.) Preradović je u hrvatsko lirsko pjesništvo unio zrelost, profinjenost i versifikacijsku raznovrsnost, te stekao iznimnu popularnost i postao uzorom kasnijim pjesnicima, smatra M. Bobinac (2012: 150). Prema D. Jelčiću, te dvije pjesničke zbirke, „jedine što ih je za života objavio, *Pervenci* i *Nove pjesme*, značile su datum u hrvatskoj književnosti. Njegov je ugled poslije njih svakako utjecao da je bio vrlo ozbiljan kandidat za hrvatskog bana i guvernera Dalmacije” (2004: 181). Pokraj politički motiviranoga pjesnikovanja i početničkih problema u obnovi nacionalne lirike sudjelovalo je desetak istaknutijih autora, među kojima, naravno, i Petar Preradović (Brešić, 2015: 58).

U smislu tematskih preokupacija njegova se poezija dijeli na tri kruga: rodoljubnu, ljubavnu i refleksivnu poeziju. Dakako, to ne znači da je svaki pojedini tematski krug nastajao posebno, bez veze s onim ostalima, jer je Preradović istodobno pisao pjesme s motivima iz sva tri tematska područja (Šicel, 1997: 63). No u fokusu je ovoga rada isključivo pjesnikov prvi tematski krug, a to je rodoljubna poezija koja je za hrvatsku književnost toga razdoblja bila od najvećega značaja. Preradovićeva domoljubna poezija uklopljena je jednim svojim značajnijim dijelom u preporodnu tematiku, iako je svoje tekstove objavljivao i nakon preporoda. Za njegovu domovinsku i rodoljubnu tematiku C. Milanja napominje kako nije jednaka u ilirskoj fazi kada je zanosnija i optimističnija u odnosu na onu u kasnijoj fazi, od apsolutizma nadalje, kada je kritičnija i pesimističnija (1995: 23). Stoga se, prema C. Milanji, može govoriti o pjesnikovim trima stvaralačkim fazama. Prvu čini razdoblje do početka pisanja na hrvatskome jeziku, dakle od 1834. do 1843., razdoblje u kojemu Preradović piše isključivo na njemačkom jeziku. Druga faza Preradovićeva je stvaralaštvo od dolaska u Zadar i suradnje u *Zori Dalmatinskoj* od 1843./44. godine pa do objavljivanja druge zbirke pjesama 1851., a treća je faza razdoblje od 1860. do 1872., dakle do smrti, s time da je razdoblje između 1850. i 1860. godine manje plodno, ali ne i beznačajno (1995: 24). Preradović je, dakle, na hrvatskom jeziku počeo pisati pjesme u drugoj fazi ilirskoga pokreta, "zapravo u fazi kada mnoge političke iluzije padaju, što se osjeća i u nekim njegovim pjesmama", no još je uvijek bio, ističe Milanja, "dovoljno oduševljen i zanesen da bi se to moglo opisati kao utopijsko, romantično i idealistično" pa ni ne čudi što Preradović "ne odudara od uobičajene tematike početka ilirskoga pjesništva" (isti: 27). A pjesnikovo najproduktivnije

stvaralačko razdoblje, ono između 1846. i 1851. godine, možemo smatrati, vodeći se riječima B. Vodnika, osobitom fazom u pjesnikovu razvoju iz razloga što je to doba bilo bogato događajima u njegovu životu i povijesti naroda (1903: 8).

„Razumijevajući aktualne političke potrebe, Preradović se u svojim domoljubnim pjesmama raduje nacionalnome buđenju i uzdizanju Slavena” (Brešić, 2015: 61), o čemu je često pisao, ne samo unutar nacionalno-domoljubnoga pjesništva, jer su na Preradovića utjecale, među ostalima, i romantičarske smjernice iz „bratskih” slavenskih zemalja, primjerice iz Poljske s mističkom mesijanskom projekcijom slavenstva (Tomasović, 2002: 15). „Aktualnost budnica i davorija sa sadržajima u kojima se veliča hrvatstvo, te nerealne ideje i maštanja o političkom povezivanju svih slavenskih naroda, ustupaju – baš u trenutku Preradovićeve pojave na sceni hrvatske književnosti – sve više mjesto lirici iskrenih, intimnih doživljaja i stvarne poetske inspiracije” (Šicel, 1997: 62).

D. Jelčić navodi da su Preradovićeve pjesme „većinom alegorijske, ispunjene raskajanošću izgubljena sina, često i egzotične motivima ili pak prožete razigranim pohvalama jeziku, s puno zvučnih asonanci i aliteracija, dok su mu ljubavne pjesme uvijek misaono produbljene i gotovo nedjeljive od čisto refleksivnih” (2004: 181). Preradović je jedan od onih pjesnika koji se zanimao za puk, za pučke običaje i kulturu. Puk je u vremenu hrvatskoga romantizma bio jedno od izvorišta inspiracije i ideja svakomu pjesniku, pa tako i Preradoviću, a „rijetki se nacionalisti nisu posebno zanimali za puk, a kamoli za pučke kulture, koje su obično lokalne i koje bi pravi romantični čistunac volio ostaviti netaknutima” (Smith, 2003: 53).

Za Preradovića i njegovo pjesništvo može se zaključiti kako ni njemačko, a pogotovo hrvatsko, nije plod lakopisačke vještine nego rezultat muke stvaralačkog napora da se, s punom stvaralačkom sviješću i umjetničkom odgovornošću za svaki stih, nađe ona jedina prava riječ za svaku misao i svako osjećanje (Jelčić, 2004: 181). Ostao je do danas jedna od konstanti hrvatskoga romantizma stvarajući svoje književne tekstove u vremenu kada je to bilo od iznimnoga značaja.

3. Hrvatski romantizam i nacija

U sljedećim će dvama potpoglavljima najprije biti protumačeno što je to „nacija” i „nacionalni identitet”, a kao izvorište svih tvrdnja i tumačenja spomenutih pojmova poslužile su riječi poznatih svjetskih teoretičara nacije Anthonyja D. Smitha i Benedicta Andersona.

Drugo potpoglavlje donosi uvid u hrvatsku političku situaciju tijekom nacionalno-integracijskih procesa u 19. stoljeću, potkrijepljeno razmišljanjima i tvrdnjama poznatih hrvatskih povjesničara književnosti o epohi hrvatskoga romantizma, te se donosi njihov kratki pregled promišljanja o poveznicama između hrvatske književnosti romantizma i nacionalno-integracijskih procesa.

3.1. Pojam nacije i nacionalnoga identiteta

Postoje brojne i različite definicije i teorije nacije. Među utjecajnim modernističkim teorijama nacije izdvaja se teorija Benedicta Andersona o nacijama kao modernim društvenim konstruktima, „zamišljenim zajednicama”, kulturnim tvorevinama posebne vrste koje nastaju potkraj devetnaestoga stoljeća (Smith, 2003: 134). Među raznim tumačenjima i razmatranjima iznio je i svoju poznatu definiciju nacije: „To je zamišljena politička zajednica, i to zamišljena kao istodobno inherentno ograničena i suverena” (Smith, 2003: 135). Zamišljena je zato što njezini pripadnici nikada neće upoznati pa ni čuti za većinu ostalih njezinih pripadnika te je zamišljena kao suverena jer u razdoblju prosvijećenosti, pa zatim i revolucije, nacije žele slobodu, a to bi značilo posjedovanje suverene države (Smith, 2003: 135). Anderson posebno naglašava kako su značajke nacije simboli sjećanja, osobito grobovi neznanih junaka. Nemaju imena ni posmrtnih ostataka, već su u njima „sablasi nacionalnih zamišljanja” (Smith, 2003: 135). B. Anderson temeljnim obilježjem nacije vidi i jezik s kojim nacija postaje zamišljena politička zajednica koja počinje dominirati ljudskom mišlju i društvenom organizacijom (Smith, 2003: 136).

Za razliku od B. Andersona, vodeći teoretičar etnosimbolističkoga pristupa pojmu nacije Anthony D. Smith usmjerava pozornost na proučavanje etnija i stvaranje osnova za konstituiranje nacija u predmodernim razdobljima. Njegovo su polazište ideologija i pokret samog nacionalizma, a posebno odjeljuje i razlikuje „nacionalizam”, pokret i ideologiju, od „nacionalnog osjećaja”, želje za dobrobiti i jačinom nacije, jer postojali su u prošlosti široko raspršeni nacionalni osjećaji

koji su zahvatili i hrvatski nacionalni prostor sredinom 19. stoljeća. Smithov „ideal neovisnosti” nacionalizma ima niz ideoloških korelata, uključujući nacionalnu integraciju i bratstvo, teritorijalno ujedinjenje, ekonomsku autarkiju, nacionalnu ekspanziju, kulturnu obnovu i naglašavanje kulturne individualnosti (Smith, 2003: 191).

Predmet istraživanja ovoga rada u Preradovićevu pjesništvu jesu bitne sastavnice u oblikovanju nacionalnoga identiteta, kao što su zajednička prošlost, zajednički teritorij, zajednička kultura (mitovi, simboli, jezik...) i sl., a A. D. Smith piše kako su „simboli – znakovi, pjesme, svetkovine, prebivališta, običaji, jezična pravila, sveta mjesta i slično – djelovali kao moćna sredstva razlikovanja i kao podsjetnici na jedinstvenu kulturu i sudbinu etničke zajednice. To je vrijedilo i za zajednička sjećanja na ključne događaje i epohe u povijesti zajednice: sjećanja na oslobođenje, seobu, zlatno doba, na pobjede i poraze, junake, svece i mudrace” (2003: 194). Isti autor zaključuje da „etničke ne nastaju na temelju fizičkog podrijetla, nego na osjećaju kontinuiteta, zajedničkog sjećanja i kolektivne sudbine, tj. kulturnoj sličnosti utjelovljenoj u mitovima, sjećanjima, simbolima i vrijednostima koje održava dana kulturna jedinica populacije”, dakle strukturu etničkih zajednica određuje osjećaj kulturnih sličnosti (2003: 195).

3.2. Hrvatski romantizam i nacionalno-integracijski procesi

Val nacionalno-integracijskih procesa tijekom 19. stoljeća zahvatio je mnoge europske i svjetske zemlje među kojima i Hrvatsku. I na valu tog nastaloga patriotizma u europskih se naroda razvijaju preporodni pokreti "u kojima posebno važnu ulogu dobivaju književnici koji se u ispunjenju svojih nacionalno-pedagoških zadaća ne ograničavaju samo na aktivizam u političkim borbama, nego te zadaće jednako tako nastoje tematizirati i u svojim djelima" (Bobinac, 2012: 278). Tako je i za hrvatsku kulturno-političku sliku toga razdoblja ključnu ulogu odigrao hrvatski narodni preporod sa svojim predstavnicima, među kojima se posebno istaknuo i Preradović. „U preporodu, posebice u njegovu ilirskome razdoblju, pjevali su gotovo svi, i to ne iz umjetničkoga uvjerenja i talenta koliko iz osjećaja patriotske dužnosti i političkog zanosa” (Brešić, 2015: 58). Tako se nakon dugih stoljeća našla i okupila skupina književnika koja je odlučila pisanom riječju progovoriti o nacionalnome, političkome zanosu, o želji za hrvatskom autonomijom, o želji za jedinstvenim hrvatskim jezikom građenim kroz sva ta stoljeća tuđe vlasti pod tuđim jezicima. I D. Jelčić tvrdi da se kao književni pokret i stilsko razdoblje romantizam u pojedinim europskim zemljama javlja u doba njihovih velikih društvenih i nacionalnih gibanja i promjena. Gdje god se

javio i kad god to bilo, romantizam je bio tijesno vezan s idejom slobode, umjetničke ili političke. U Hrvatskoj, prije svega, političke! On, romantizam, u nas se ugradio u pokret hrvatskog narodnog preporoda, a time i u proces konstituiranja moderne hrvatske nacije (2004: 143).

Međutim, nije hrvatski romantizam bio samo razdoblje obilježeno nacionalno-domoljubnim budnicama i davorijama, nego je hrvatski romantizam pratio i strujanja u ostalim aktualnim europskim književnostima pa je pjesništvo bilo obilježeno kako domoljubnim zanosom, tako i valom osjećaja i ljubavi koji su također bili utisnuti u gotovo svaki stih pjesama s nacionalno-domoljubnom tematikom. „Isti pjesnici, isti autori pišu i nacionalno-preporodne i književno-romantičarske tekstove. Nacionalna romantika doživjela je klimaks u simbiozi s romantizmom u hrvatskoj književnosti” (Jelčić, 2004: 143). Isti autor navodi kako su „pojačanim zanimanjem za jezik i folklor, pravim kultom narodnog stvaralaštva romantičari snažno podržavali, a negdje i poticali (u Češkoj, u Hrvatskoj..) proces narodnog buđenja i osvješćivanja, izgradnje nacionalne svijesti i oblikovanja modernih nacija” (2002: 13). Zaživjelo je shvaćanje da naciju ne određuju tako točno ni državnopravne oznake kao što ju određuju jezik, običaji, literatura i povijest, te osobito svijest o vlastitoj samobitnosti (Jelčić, 2002: 56).

4. Romantičarska obilježja u Preradovićevim nacionalno-domoljubnim pjesmama

Vodeći književni rod u književnosti romantizma bila je lirika. I A. Flaker potvrđuje nam kako je bitna odrednica romantizma da je to lirska književnost u kojoj pjesnik izražava svoju ličnost prvenstveno kroz svoje osjećaje i svoja čuvstva. To je „književnost koja stvara emocije” (1976: 111), zaključuje on .

U Preradovićevoj su domoljubnoj poeziji vidljivi i autobiografski motivi: odlazak iz domovine te odnos prema materinskom jeziku kojem se vratio nakon što ga je gotovo zaboravio. Bio je opčinjen jezikom i čežnjom prema rodnoj grudi, ali i vjerom u slavenstvo i njegovu snagu i ulogu (Brešić, 2015: 60) pa je u većinu svojih domoljubnih pjesama unosio i elemente sveslavenstva, slavenskoga zajedništva.

„U podizanju domaćega lirskog standarda pomagali su mu ne samo stari hrvatski pisci i naročito usmeno pjesništvo već i onodobna europska moderna lirika koju je ne samo pratio i prevodio, već je i sam u početku pisao na njemačkome u duhu austronjemačkoga bidermajera i kasne romantike” (Brešić, 2015: 61), ponesen schillerovskim i byronovskim motivima te pod snažnim dojmom i utjecajem engleskog romantizma prigrlio je svoju domovinu, propjevao hrvatskim, materinskim jezikom te time postao hrvatskim pjesnikom, zaključuje D. Jelčić (2004: 181). Da se Preradovićevo pjesništvo, prvenstveno ono posvećeno domovini i naciji, razvijalo u krugu romantičarske poetike i osjećajnosti, dokazuju njegovi galantni, paradigmatični rodoljubni stihovi, osjećaj izgubljenosti izvan rodnoga zavičaja, hvalospjevi jeziku itd.

Potpoglavlja koja slijede donose analizu romantičarskih obilježja koja se daju izdvojiti iz Preradovićevih najznamenitijih pjesama s nacionalno-domoljubnom tematikom, a to su antologijske pjesme: *Zora puca, bit će dana, Putnik, Rodu o jeziku, Jezik roda moga* i *Pozdrav domovini* te *Naša zemlja*. Najpoznatije među njima svakako su *Rodu o jeziku, Putnik* i *Zora puca, bit će dana*, prvenstveno zbog toga što svojim sadržajem daju uvid u Preradovićeve nacionalno-integracijske namjere, u njima su najizraženije pjesnikove čežnje i preokupacije, a svojim svečanim tonom ostavljaju dojam istinskih nacionalno-domoljubnih pjesama koje su obilježile liriku hrvatskoga romantizma.

4.1. Jezik kao simbol nacionalnoga identiteta

Dvije su Preradovićeve pjesme obilježene snažnim veličanjem materinskoga jezika koji je u razdoblju hrvatskoga romantizma bio iznimno cijenjen, a to su ode *Rodu o jeziku* i *Jezik roda moga*. Njih je Preradović „lansirao” kako bi u narodu izazvao lavinu buđenja i osvješćivanja brige za jezik jer jezik je tada postao "središnja tema općega zanimanja" kao "osnovica kulturnog napretka naroda i preduvjet političkog otpora i samoodržanja nacije pred tuđinskim, u ovom slučaju mađarskim nasrtajima" (Jelčić, 2002: 29). U oba se naslova dviju pjesama pojavljuje motiv jezika i motiv roda, a J. Užarević piše u svojoj knjizi *Kompozicija lirske pjesme* kako „značenja ili funkcije naslova u strukturi pjesme mogu biti različite. Bilo da najavljuje temu, bilo da ima formu oslovljavanja, bilo da upućuje na prostorno-vremenske koordinate, žanrovsku pripadnost pjesme ili čak na stihotvornu formu – uvijek se radi o uvođenju u svijet pjesme” (Užarević, 1991: 53). U slučaju Preradovićevih dviju pjesama posvećenih jeziku naslov najavljuje temu, ali upućuje jednim dijelom i na žanrovsku pripadnost, pripadnost svečanim pjesmama – odama, s obzirom na epitete kojima je građen svaki od tih dvaju naslova.

„Preradović je na lirski sugestivan način ilustrirao Humboldtovu¹ tezu o jeziku kao 'istinskoj domovini'” (Brešić, 2015: 61), naročito u pjesmi *Jezik roda moga* koja je okončana strofom: „O! roda mi slavni glase/ Razlieži se na sve strane/ Zemlje tobom opjevane/ I uzhićuj srca za se!/ Grozno kao s Božje trube/ Uvjeri ih tvrdom vjerom,/ Da tu vriede samo mjerom,/ Kom na tebi dom svoj ljube!” (Preradović, 1997: 135). Za Preradovića je jezik zaista predstavljao simbol nacionalnoga identiteta kojim se izdvaja u gomili različitih naroda, a služeći se oblikom u kojemu se obraća svojemu rodu to nam je uspio i predočiti u *Rodu o jeziku*: „Ti jezikom svojim zbori!/ Sladkim glasom materinim/ Odlikuj se među inim! (...) Po njemu si sve, što jesi:/ Svoje tielo, udo svieta,/ Bus posebnog svoga cvieta,/ U narodah silnoj smjesi.” (Preradović, 1997: 126, 127).

„Jezik, običaji, književnost i povijest. Oni su jedini autentičan izvor svijesti o vlastitoj samobitnosti. Otuda naš književni romantizam pokazuje istu brigu za jezik, za njegovu afirmaciju, očuvanje i razvoj, za skupljanje narodnih pjesama i proučavanje vlastite povijesti. Ali u tome ne valja vidjeti utjecaj europskih kretanja nego obratno, znak vlastitih težnji i potreba te dokaz vjerodostojnosti našeg romantizma i onda kad sliči i onda kad ne sliči na europski, jer su sve te pojave u nas bile samo nastavak naše književne tradicije”, ističe D. Jelčić (2004: 154). A da je

¹ Wilhelm von Humboldt (1767. – 1835.) slovi za jednoga od najvažnijih lingvista i filozofa jezika uopće. Jezik je središte Humboldtove filozofije. Jezik se pokazuje kao forma čovjekovoga duha uopće. Humboldtov interes za jezik nije podređen nijednom drugom interesu; jezik se promatra po sebi i za sebe. S druge strane, mišljenje i bitak promatraju se polazeći od jezika, jer se pokazuje da su oni uvjetovani jezikom (Periša, 2016: 28).

snaga njegova hrvatskoga jezika satkana u samo jednoj riječi spram slavni tuđinskih jezika, Preradović nam objašnjava u *Jeziku roda moga*: „Koliko se hvale puci/ Svaki svojim tobož slavnim, – / Kad ih š njime divnim sravnim,/ To su meni mrtvi zvuci,/ Niesu srcu radost med'na,/ Nit su duhu krilna sila,/ Niti bukte kroz sva bila/ Ko što njeg'va riečca jedna!” (Preradović, 1997: 133).

M. Šicel navodi da je bio „zanesen hrvatskim jezikom kao najvećim blagom, odakle i njegovo ditirampsko osjećanje slavenstva” (1997: 63), a da je neizmjereno njegovao svoj jezik i smatrao ga najvećim blagom, potvrditi mogu i stihovi iz *Jezika roda moga* u kojima Preradović svoj jezik naziva premilim i krasnim: „O! ta radost prevelika/ Još se veća meni čini/ Po sladosti i milini/ Premiloga mog jezika!/ Njime milim krasnim zato/ I odjevamsvoje pjesme –” (Preradović, 1997: 134). A svu snagu svojega jezika koji se na daljine prostire Preradović je najeksplicitnije izrazio u *Jeziku roda moga* gdje onomatopeja „nosi” čitavu prvu strofu: „Kao vječno more sinje/ U kretu si gibkom, lakom/ Podaje se dahu svakom,/ I mrežka se i propinje/ (Kakva moć je vjetra koga)/ Zuji, zveči, zvoni, zvuči,/ Šumi, grmi, tutnji, huči – / To je jezik roda moga!” (Preradović, 1997: 133). Još će snažnije pjesnik u istoj pjesmi za svoj jezik reći: „Sile mu je glas olujne,/ Njemu rieči te se ore,/ Kao munje kad se bore,/ A ko vali rieke bujne/ Provaljuju kroz sve uze,/ Listom dižu srca, duše/ I sobom ih tamo ruše,/ Kud im struja tečaj uze.” (Preradović, 1997: 133) uspoređujući ga s najglasnijim prirodnim silama.

„Preradović jezik poima kao zapis i pohranilište tradicije, narodnoga života, etničkoga i nacionalnoga, kulturnoga i prosvjetnog identiteta, razlike spram drugoga. Jezik mu se otkriva kao ishodište, žudnja za prostorom materinstva – od govora do zavičaja²” (Milanja, 1995: 35).

4.2. Kolektiv kao nacionalna snaga

U ovome potpoglavlju bit će analizirane značajnije Preradovićeve domoljubne pjesme u kojima se da lako iščitati nacionalna snaga naroda kao kolektiva. Budnicu *Zora puca, bit će dana* Preradović je napisao povodom izlaska prvoga broja zadarskoga preporodnog časopisa *Zora dalmatinska*. U njoj je pjesnik simbolično spojio dvije zore: zora slavenskoga zajedništva i zora (početak) preporodnog djelovanja u Dalmaciji. Pjesma govori o buđenju nacionalne svijesti i nagoviješta jedno novo vrijeme za hrvatski narod. U toj je pjesmi Preradović metaforički iznio

² U prvoj od dviju varijanti *Rodu o jeziku* pjesma je imala moto W. von Humboldta „Die wahre Heimat ist eigentlich die Sprache” (Jezik je istinski zavičaj) (Milanja, 1997: 125).

svoje viđenje slavenskoga i hrvatskoga kolektiva kao snage s pomoću temeljnih motiva koji se nižu kroz svih pet strofa pjesme: *žice na guslama, lagan vjetrić, probuđena ptica, sjajna vila slavskog roda* Zora (Preradović, 1997: 62), ali prvenstveno kroz simboliku istoka kao motiva izlaska sunca i motiva pucanja zore koje predstavlja simbolično buđenje slavenskoga i hrvatskoga nacionalnog duha, nacionalno osvještavanje i prosvjetljivanje, a ispjevani su u trima strofama: „Ali lagan vjetrić šapće/ Od iztoka k sinjem moru, (...) Ali jedna od iztoka/ Probuđena leti ptica, (...) Ali sieva od iztoka/ Sjajna vila slavskog roda” (Preradović, 1997: 62). Osnovna je misao pjesme iskazana refrenom *Zora puca, bit će dana* i upravo je „zora” simbol toga buđenja koje predstavlja jedno novo vrijeme za Preradovića i njegovu zemlju. Pjesma je pisana zanosnim tonom kojim se, jasno, potiče domoljublje, stoga se i nju može svrstati među svečane Preradovićeve pjesme.

„Za njega su, kao i za Gaja i druge ilirce, Slaveni brojčano značili veliku snagu. No Preradović u sveslavenstvu vidi i dublji, opći zadatak, da izmiri sve narode te da konačno ostvare sveopću ljubav i sreću na svijetu” (Brešić, 2015: 61). U *Našoj zemlji* možda je naizravnije istaknut odnos lirskoga subjekta prema vlastitome narodu apelativnim oblikom: „Zato sinci zemlje ove/ Prionimo k njojzi dolje!/ To je naše sveto polje,/ Na koje nas život zove/ Da radimo, da tvorimo,/ Da se na njem proslavimo!/ Stojmo čvrsto na tlu tome,/ Stojmo svi u jednom kolu,/ Svoju zemlju, makar голу,/ Sačuvajmo rodu svome,/ Na njoj život, da mu pravi,/ Tuđi korov ne zadavi!” (Preradović, 1997: 142). Stoga je jasno zašto je osuđivao neslogu uključivši se u kolo s ostalim preporoditeljima, ali ih je u umjetničkome izrazu po općim ocjenama nadmašio ostajući – skupa s Vrazom–dosljedan načelima lirike kao ne samo društvenoga, već i intimnoga čina (Brešić, 2015: 61). Apelativno obraćanje lirskoga subjekta vlastitomu rodu kao kolektivu, pozivanje, buđenje ili pak poučavanje može se iščitati i u *Rodu o jeziku* uz naglašavanje svijesti o njegovanju jezika u koji je utkana čovjekova prošlost, sadašnjost, ali i budućnost: „Po njemu te sviet poznaje živa,/ Na njem ti se budućnost osniva./ Zato uvijek k njemu teži,/ U njegovo jato hrli,/ Oko njega mi se grli/ I u čvrsto kolo veži,/ Pa ti neće vremeniti/ Burni triesi da nahude,/ Po jeziku dok te bude,/ I glavom će tebe biti!/ Ljubi si ga, rode, iznad svega,/ U njem živi, umiruj za njega!” (Preradović, 1997: 125). Jezik je taj koji spaja, on je metafora zajedništva, dok posebnu pozornost u navedenoj strofi privlači atributna posvojnost izražena dativom „mi” u stihu „Oko njega mi se grli” jer je pjesnik uspio takvim načinom prikazati sebe kao dio svoga roda, dio kolektiva koji ima zadaću skrbiti o jeziku, jer dok bude roda „po jeziku” i „glavom će ga biti”.

Dok su brojni europski romantičari njegovali kult individualizma, koji ih odvodi u melankoliju, zasićenost i pesimizam, u jednom dijelu naše romantičarske književnosti, uključujući i Preradovićevo pjesništvo, naglašen je osjećaj zajedništva koji jača samopouzdanje i snagu, budi

vjeru u budućnost (Jelčić, 2004: 153). Osjećaj zajedništva u hrvatskome romantizmu uvelike je nadišao europski kult individualizma.

4.3. Veličanje slavne prošlosti

Ovo potpoglavlje donosi česte motive veličanja slavne slavensko-hrvatske prošlosti i njezinih nacionalnih junaka koji su neizostavan dio svake nacionalne prošlosti, pa tako i hrvatske. Primjerice, Preradović u svojoj odi *Rodu o jeziku* blisko povezuje jezik i narod kroz prizmu slavne prošlosti, gradacijski to ističući i anaforam naglašavajući: „Tuđ tuđinu, tebi tvoj doliči/ Tuđe poštuj, a svojim se diči!/ Dičiti se možeš njime:/ Njim carevi carovahu,/ Njim kraljevi kraljevahu,/ Slavne mu je loze ime,/ Slavan puk ga svojim zove,/ I dok bude slavi vieka,/ Biće i on njojzi jeka/ Odvjekovah u vjekove!/ Od Stambola grada do Kotoru,/ Od Crnoga do Jadranskog' mora,/ Njeg'vom carstvu prostor puče.” (Preradović, 1997: 126). Identičnu poveznicu jezika i slavne prošlosti Preradović donosi u stihovima iste pjesme: „Junačkijem u njem glasom poje/ Junak narod uspomene svoje./ Uz gusle se u njem ore/ Kroz sve vieke k nami doli/ Sve radosti i sve boli/ Našeg svieta – pjesni tvore/ Utrnutih naših plamah,/ Osvjetljenih naših lica,/ Sva je naša povjestnica/ Velik samo sbor pjesamah!” (Preradović, 1997: 126). Dokaz je to kako je zajednička, nacionalna prošlost, a što je istaknuo A. D. Smith (2003.), bitna sastavnica u oblikovanju nacionalnoga identiteta. Iz pjesme *Naša zemlja* jednostavno „izvire” veličanje slavne hrvatske prošlosti. Preradović je tu pjesmu uokvirio na način da je u prvoj i posljednjoj strofi iznio opis prošlosti hrvatskoga naroda koji se kroz svoje vjekove ima čime ponositi, pa tako prva strofa glasi: „Zemljo naša, zemljo mila,/ Slavna majko roda slavna,/ Ti kolievko starodavna,/ Gdje se rađa hrabra sila,/ Od vjekovah koja svede/ Krstu brani svete međe!” (Preradović, 1997: 141) dok u posljednjoj pjesnik spominje i nacionalne junake, plemenitost žrtvovanja za više, domovinske ciljeve vlastite zemlje: „Prah po našim koracima,/ Prah slavni nam pređah to je,/ Prah Zrinjskoga i Hrvoje/ I mnogijeh sličnih njima!/ Bud'mo vredni čestitosti/ U njem shranit svoje kosti!!” (Preradović, 1997: 142). U istoj pjesmi lirski se subjekt ponosi svojom zemljom kao „predziđem kršćanstva” referirajući se na nacionalnu povijest i višestoljetne borbe protiv raznih naroda i vjera s istoka: „Gizdava si, ponosita/ Zatočnikah svojih dikom,/ A na užas protivnikom/ Kao groblje glasovita./ Do dva svieta, što se kolju,/ Mejdan diele na tvom polju!” (Preradović, 1997: 141).

Preradović je u *Rodu o jeziku* sjedinio nacionalnu prošlost i jezik smatrajući potonji vrijednim dijelom slavne prošlosti i najljepšom baštinom koja ostaje potomstvu obraćajući se

iznova rodu: „Ljubi si ga, rode, iznad svega,/ U njem živi, umiruj za njega!/ U njem sve si blago slaviš,/ Što ti osta od starine,/ Nemaš ljepše ni baštine,/ Potomstvu si da ostaviš./ Alem-kamen on ti budi,/ Kog da čuvaš kao oko,/ Kog da braniš kao soko,/ Komu da si vjeran svudi!” (Preradović, 1997: 125).

4.4. Povratak majci domovini

U ovome potpoglavlju najviše će riječi biti o Preradovićevim pjesmama *Pozdrav domovini* i *Naša zemlja*, a u skupinu pjesama s motivom povratka majci domovini smještamo i Preradovićevu alegorijski tumačenu pjesmu *Putnik*. Prva navedena pjesma, *Pozdrav domovini*, tematizira povratak voljenoj majci domovini uz emotivna obraćanja lirskoga subjekta, dok se u *Našoj zemlji* naglašava veličanje majke domovine kroz prirodna i društvena bogatstva koja ona pruža. U *Našoj zemlji* subjekt slavi ljepote svoje zemlje, veliča joj prošlost te naročito ljepotu hrvatskoga jezika i radost povratka materinskome izrazu. Preradović je za to imao i svoj razlog jer je za dugih boravaka u tuđini dobro spoznao što je domovina pa je to nadahnulo mnoge njegove stihove (Brešić, 2015: 61). U pjesmi *Pozdrav domovini* pjesnik je upotrijebio nekoliko epiteta i motiva kojima je nastojao svoje osjećaje i privrženost majci domovini prenijeti čitatelju na slikovit način: „Kroz suze te gledam od radosti,/ Ne mogu se nagledati dosti./ Željna duša raztopljen sva/ Razlieva se po licu tvojemu,/ Sve milujuć – mila si u svemu,/ Majko onom, koj' te ljubiti zna.” (Preradović, 1997: 117).

„Doživljaj domovine kao majke i najveće utjehe potenciran je i vlastitim životnim putem. Gotovo zaboravivši materinski jezik, krećući se u krugovima koji su bili sve samo ne hrvatski, on je, zahvaljujući susretu s Ivanom Kukuljevićem Sakcinskim, ponovno doživio Hrvatsku i ilirizam u godinama kad je emotivni doživljaj u čovjeku zaista najjači. Odatle i njegovi iskreni stihovi puni ljubavi i čežnje upućeni domovini” (Šicel, 1997: 63), prvenstveno u slikovito ispjevanoj *Našoj zemlji*: „Oj sve tvoje krasno li je/ I premilo svakom sinu,/ Koj ne ljubi majku inu,/ Koj pastorkom tebi nije,/ Već uz hranu tvojim kruhom/ I tvojijem diše duhom!” (Preradović, 1997: 142). Pjesnik je slikovitost te pjesme uspio ostvariti prvenstveno svim zavičajnim bogatstvima koja njegova zemlja pruža, kao što su: *ravnice, gore, zelene šume, srebrne rijeke, more, divni sag, žarko sunce, modri zrak, žice gusli, smilje i kovilje, divne pjesme* (Preradović, 1997: 141) i sl. Tu se prepoznaje pojava lirskoga subjekta ili lika koji je uključen u prirodu i pejzaža koji je podređen ekspresiji pjesnikova osjećaja (Flaker, 1976: 113). Svoju privrženost i vjernost majci – domovini najiskrenije

i najsnažnije izrazio je posljednjim dvjema strofama pjesme *Pozdrav domovini*: „Prođoh svieta na sve četir strane,/ Vidjeh kraje toli opjevane,/ Kojim slava do nebesa vri,/ Svi su liepi u svojem resu,/ Svi su liepi, al svi skupa niesu,/ Što si, majko, meni samo ti./ Ti si meni sve što zovem svojim,/ Sve što ljubim, sve što željom gojim,/ I bit ćeš mi kroz danakah broj,/ Koje mi je sudba odredila. – / Zdravo, zdravo, domovino mila,/ Pozdravlja te vjeran sinak tvoj!” (Preradović, 1997: 118). Lirski je subjekt u navedenim stihovima dao usporedbu ljepota stranih krajeva i ljepota vlastitoga domovinskog prostora te iznio svoju istinsku povezanost s vlastitom domovinom nakon iskušenja sa svih četiriju strana svijeta.

Uz *Rodu o jeziku* sasvim sigurno najpoznatija i najznačajnija Preradovićeva pjesma jest *Putnik*, alegorijska lirsko-epska pjesma koja sa sobom nosi mnoge posebnosti koje se vezuju uz razdoblje romantizma, ali i vremena koja su romantizmu prethodila. Jedna od ključnih posebnosti te pjesme je Preradovićevo unošenje autobiografskih elemenata služeći se pritom alegorijom: putnik je sin koji se našao u tuđoj domovini, a ta je personificirana domovina majka koja ima vlastitu djecu i tuđi joj sin predstavlja teret. Temeljna je misao pjesme da svaka majka skrbi za svojega sina, a ljudi jedino u svojoj domovini nisu stranci te u njoj osjećaju svoje jedino i pravo utočište. A završni stihovi u kojima se putnik obraća majci domovini izravna su poruka čitatelju: „Primi opet tvoje diete,/ Primi viek će tvoje biti,/ Ljubit tebe svako doba,/ U tvom polju daj mu groba,/ S tvojim cvietjem grob mu kiti!!” (Preradović, 1997: 65); jedino mjesto na kojem se čovjek može osjećati zaštićenim i sigurnim njegova je domovina, njegov narod, njegova kultura i jezik. Završetak cijele pjesme obilježen je pojmom „grob”, motivom koji je u hrvatskome romantizmu bio vrlo čest upravo zbog druge dimenzije života u koju dolazimo preko grobljanskoga utočišta u vlastitoj domovini.

Najveći hrvatski barokni književnik Ivan Gundulić funkcionirao je u razdoblju hrvatskog romantizma kao estetski i jezični uzor mnogim književnicima, pa tako i Preradoviću. Upravo u pjesmi *Putnik* primjećujemo taj gundulićevski biblijsko-ranonovovjekovni hrvatski intertekst jer je Preradović u svojoj pjesmi obradio temu upravo iz Gundulićeve religiozne poeme *Suze sina razmetnoga*. Tema *Putnika* jest domoljubna, ali i intimna jer lirski subjekt alegorijski progovara o teškoćama koje su ga snašle lutajući i živeći izvan vlastite domovine kao izgubljeni sin koji se vraća iz tuđine u opraštajući zagrljaj majke domovine. Pjesma se također, kao i Gundulićeva poema, da trodijelno podijeliti na sagrješenje, spoznanje i skrušenje, a određene strofe Preradovićeve pjesme to i potvrđuju. Epski element kojim subjekt započinje pjesmu je invokacija: „Bože mili, kud sam zašo!” (Preradović, 1997: 63). Lirski se subjekt obraća Bogu, zalutao je i hvata ga očaj, a ostatak strofe zajedno s tim čelnim stihom predstavljao bi gundulićevsko sagrješenje: „Noć me 'e stigla u tuđini,/ Ne znam puta, ne znam staze,/ Svuda goli kamen gaze/

Trudne noge po pustinji!” (Preradović, 1997: 63). Do tzv. spoznanja dolazimo pred kraj pjesme strofom u kojoj putnik shvaća da ga tuđa majka ne može primiti i da mu je vrijeme poći vlastitoj majci: „Ko da su mu zmije ljute/ S ovim rieč'ma serce stisle,/ Ukočeni putnik stoji,/ Leden znoj mu čelo znoji/ I otimlje mozgu misle.” (Preradović, 1997: 65). Nakon toga, u pretposljednjoj strofi pjesme dolazimo do tzv. skrušenja: „Tebi opet duša diše,/ Tebi serce opet bije,/ Domovino, majko srieće!/ K tebi opet sin se kreće,/ Od radosti suze lije.” (Preradović, 1997: 65).

Preradović je vizualni dojam pjesme obogatio i upotpunio oslikavanjem scenografije putnikovih lutanja: „Naokolo magla pada,/ Zasterta je miesečina,/ Ne vidi se zviezdama traga,/ Majko mila, majko draga,/ Da ti vidiš svoga sina!” (Preradović, 1997: 63). I Preradović je u svojem opisu krajolika posegnuo za mjesečinom, motivom koji su književnici romantizma „obožavali”³. „*Putnik* je tugaljiva i utješljiva domoljubna alegorija, a dobiva svoje značenje u hrvatskoj literaturi tek onda kad se shvati kao najjači i najljepši izraz tadašnjeg romantičarskog mišljenja prema današnjemu modernome”, rekao je B. Vodnik (1903: 5), vrsni poznavatelj Preradovićeva književnoga djelovanja. Nastavlja riječima kako „domovina, ma kakva bila, jadna, bijedna, suha, mrzla i odrpana, ona jedina privlači svoje dijete, samo u njene grudi, ma pucale one od studeni, zabušit će ono svoju glavu, tu samo može ogrijati duha, jer u tuđini je sama pustoš, tamo gladuje i umire uz obilje svega, tuđina nema vatre da mu otopi smrzle žile” (1903: 5).

³ M. Tomasović u svojem djelu *Domorodstvo i europejstvo* navodi kako su mistika noći i bijeli tenebrizam (mjesečina) jedni od elemenata po kojima se prepoznaju romantičarski duh i stil (2002: 21).

5. Zaključak

Stvarajući u vremenu kada je hrvatska književnost, prvenstveno ona pisana stihom, imala određenu političku i kulturnu ulogu – probuditi i osvijestiti hrvatski narod koji se nalazio u nepovoljnu položaju unutar Habsburške Monarhije, Preradović je smiono izvršavao svoju romantičarsku, nacionalno-domoljubnu zadaću ističući jezik kao dio vlastitoga nacionalnog identiteta, a domovinu utočištem za svoje dušu i tijelo. Po svojim dometima i dostignućima bio je najistaknutiji i najpopularniji hrvatski romantičarski pjesnik, čemu svjedoče mnogi povjesničari hrvatske književnosti, a svojim je pjesničkim tekstovima za svagda obogatio hrvatsku književnost, poglavito onu stihovanu. Jedan je od rijetkih pjesnika kojega su držali najodličnijim hrvatskim lirikom prije nego što je izdao svoju prvu zbirku, smatra Antun Barac (1965: 179). Ispjevao je svoje domoljubne pjesme brojnim motivima koji karakteriziraju hrvatski romantizam, materinski jezik i majku domovinu smatrao je nečim u svakom čovjeku ključnim za njegovu društvenu opstojnost, a usto je u svaki stih svojih pjesama s nacionalno-domoljubnom tematikom unosio najveću količinu osjećaja, ljubavi i ponosa prema svim južnoslavenskim narodima, a poglavito hrvatskomu.

6. Popis izvora i literature

1. Barac, Antun. *Petar Preradović*, u *Pet stoljeća hrvatske književnosti, knjiga 30*, Zagreb, Zora; Matica hrvatska, 1965.
2. Bobinac, Marijan. *Uvod u romantizam*, Zagreb, Leykaminternational, 2012.
3. Brešić, Vinko. *Hrvatska književnost 19. stoljeća*, Zagreb, Alfa, 2015.
4. Flaker, Aleksandar. *Stilske formacije*, Zagreb, Sveučilišna naklada Liber, 1976.
5. Flaker, Vida. *Mjesto i značenje Zore dalmatinske u pjesništvu Petra Preradovića*, u *Zadarska smotra*, Zagreb, br. 3-4, 1995., str. 317. –329.
6. Jelčić, Dubravko. *Hrvatski književni romantizam*, Zagreb, Školska knjiga, 2002.
7. Jelčić, Dubravko. *Povijest hrvatske književnosti*, Zagreb, Naklada Pavičić, 2004.
8. Milanja, Cvjetko. *Petar Preradović – od romantizma do spiritizma*, u *Umjetnost riječi*, 39, Zagreb, br. 1, 1995., str. 21. – 37.
9. Periša, Ante. *Uvod u filozofiju jezika*, Zadar, Sveučilište u Zadru, 2016.
10. Preradović, Petar. *Izabrana djela*, Zagreb, Matica hrvatska, 1997.
11. Smith, Anthony D. *Nacionalizam i modernizam*, Zagreb, Politička misao, 2003.
12. Šicel, Miroslav. *Hrvatska književnost 19. i 20. stoljeća*, Zagreb, Školska knjiga, 1997.
13. Tomasović, Mirko. *Domorodstvo i europejstvo: rasprave i refleksije o hrvatskoj književnosti XIX. i XX. stoljeća*, Zagreb, Hrvatska sveučilišna naklada, 2002.
14. Užarević, Josip. *Kompozicija lirske pjesme*. Zagreb, Zavod za znanost o književnosti Filozofskoga fakulteta u Zagrebu, 1991.
15. Vodnik, Branko. *Petar Preradović*, Zagreb, Tisak T. Fischer, 1903.

Sadržaj

1. Uvod.....	4.
2. Književnopovijesna recepcija pjesništva Petra Preradovića.....	5.
3. Hrvatski romantizam i nacija.....	7.
3.1. Pojam nacije i nacionalnoga identiteta.....	7.
3.2. Hrvatski romantizam i nacionalno-integracijski procesi.....	8.
4. Romantičarska obilježja u Preradovićevim nacionalno-domoljubnim pjesmama.....	10.
4.1. Jezik kao simbol nacionalnoga identiteta.....	11.
4.2. Kolektiv kao nacionalna snaga.....	12.
4.3. Veličanje slavne prošlosti.....	14.
4.4. Povratak majci domovini	15.
5. Zaključak.....	18.
6. Popis izvora i literature.....	19.